

חמורים – שיעור ראשון – מעגלי חמלה

מטרות: התלמידים יבחרו את מי לכלול במעגלי החמלה שלהם.

חומרים:

סרט או מצגת (יקבע בהתאם לזמינות)

לחלוקה לתלמידים: דפי עבודה בנושא מעגלי חמלה –
ציירו על דף רגיל 10 מעגלים סביב אותו מרכז. יש להשאיר רווח מספיק לכתיבה בין מעגל למעגל.
השאירו מקום בראש הדף לכתיבת שם התלמיד. זהו דף העבודה של מעגלי החמלה הכינו מספיק העתקים
כך שלכל תלמיד יהיו שני עותקים.

פעילות ראשונה

בקשו מן התלמידים להגדיר את המושגים "חמלה" ו"הזדהות". אחת ההגדרות של חמלה היא "מודעות
עמוקה וסימפתיה לסבלו של האחר", ואחת ההגדרות של "הזדהות" היא "הבנה וכניסה לתוך רגשותיו של
האחר".

דונו בכתה במשמעויות של חמלה והזדהות. שאלו את התלמידים האם הם רוצים שלאחרים תהיה חמלה
כלפיהם, שאחרים יזדהו עמם.

חלקו לכל תלמיד דף אחד מדפי העבודה של מעגלי החמלה והסבירו כי האיור מייצג את מעגל החמלה
האישי של כל אחד מהם. במרכז, בקשו מהם לרשום כלפי מי, או מה, הם מרגישים מידה רבה ביותר של
חמלה (עצמם, משפחה, חברים, טבע, חיות, אנשים בשאר העולם, וכו'). אחר כך, בקשו מהם להמשיך
ולמלא את המעגלים הבאים את אלו שהם חשים יותר חמלה כלפיהם במעגלים הפנימיים ואת אלו שהם
חשים פחות חמלה כלפיהם במעגלים החיצוניים.

שאלו את התלמידים:

- אם מישוהו ממשפחה אחרת היה ממלא את דף העבודה, האם לדעתכם המשפחה שלו הייתה
נמצאת במרכז?
- אם מישוהו מתרבות אחרת היה ממלא את דף העבודה, האם לדעתכם התרבות שלו הייתה
ממוקמת במרכז?
- אם הייתה דרך למינים אחרים של יצורים למלא את דף העבודה, האם לדעתכם הם היו ממקמים
את עצמם ואת המשפחות שלהם במרכז?

למורה: בקשו מן התלמידים לרשום את שמותיהם על דפי העבודה האלו. אספו ושמרו אותם לפעילות
בשיעור האחד עשר והאחרון, בה יבדקו התלמידים האם חלו שינויים בדעותיהם.

פעילות שנייה

סרט ודיון – (כל סרט או מצגת בנושא חמלה. הנושא יכול להיות גם אנשים שהיו לעוולות כלשהם
ומוכנים למחות עליהם)

פעילות שלישית

העתיקו אל הלוח את הרשימה הבאה:

- המשפחה שלי
- משפחות אחרות בשכונה שלי
- משפחות אחרות בעיר שלי
- אנשים אחרים בארץ שלי
- אנשים בארצות אחרות
- יונקים עליונים אחרים שאינם בני אדם – כמו שימפנזים או בונובו
- יונקים אחרים שאינם בני אדם, החיים על היבשה
- יונקים החיים במים
- ציפורים
- דגים
- צמחים
- חרקים
- בקטריות

עברו על הרשימה מלמעלה למטה, ולגבי כל אחת מן השורות, בקשו מן התלמידים לומר מה הם חושבים ששונה בינם לבין אותה קבוצה.

לאחר מכן, עברו על הרשימה שוב, ובקשו מן התלמידים לומר מה הם חושבים שיש להם במשותף עם אותה קבוצה. אם הם אינם בטוחים, שאלו אותם מה יכולות להיות נקודות הדמיון (מאפיינים חיצוניים, חושים, תקשורת, משפחה/מערכות יחסים, רגשות כמו כאב והנאה, רצון לבחור מה לעשות ואיפה, וכו').

הציגו לתלמידים את השאלות הבאות:

- כיצד אנחנו קובעים ממי יהיה לנו אכפת וממי לא?
- האם התפיסה שלנו לגבי מי מהווה חלק מהקהילה שלנו ולגבי מי שאכפת לנו ממנו, משתנה במשך הזמן?
- לאורך ההיסטוריה, כיצד השתנו התפיסות שלנו לגבי האופן בו אנחנו מתייחסים אל:
 - ילדים
 - אנשים בעלי צרכים מיוחדים
 - נשים
 - גזעים אחרים

עם השנים משתנות ההגדרות של מה שנחשב בתרבות לטוב או לרע, כמו גם של מה שנחשב מקובל שאדם יעשה לאנשים או יצורים אחרים. לדוגמה, בארה"ב, לנשים לא הייתה זכות הצבעה בבחירות עד שנת 1920. לפני שנת 1807, באנגליה, ועד 1865 בארה"ב, היה חוקי להחזיק בעבדים. בסין, במשך קרוב לאלף שנים, היה נהוג לשבור ולקשור את כפות רגליהן של ילדות בגיל צעיר, בכדי שיהיו להן רגליים קטנטנות, שנחשבו יפות יותר. המנהג הזה גרם לנשים האלו לסבול מכאבים במשך כל חייהן, ולעתים אף לפתח זיהום או נמק. בשנת 1911 נחקק חוק האוסר את הקשירה של רגלי הנשים, אך המנהג המשיך להתקיים בכפרים עד 1949, אז נאכף החוק בכל רחבי המדינה. בארצות מסוימות, ביניהן ארצות ערב, נהגו משפחות לקבור בחיים תינוקות ממין נקבה, מפני שנשים נחשבו לבעלות ערך פחות מן הגברים, ואנשים האמינו כי לידה של בת ממיטה על המשפחה חרפה, או בגלל עוני במשפחה. מנהג זה, ששמו "נַאָד אל-בַּנָּאָת", אסור על פי ספר הקוראן.

פעילות רביעית

ככיתה, בקבוצות קטנות, או לחוד – תנו לתלמידים את המשימה הבאה:

דמיינו שאתם אחראים על קבלת הפנים והעזרה בהכוונה של יצור מכוכב אחר, ששמו זאנו. עליכם להסביר לזאנו כיצד עליו להתנהג בזמן שהוא נמצא על כדור הארץ. יש להכשיר את זאנו בכל הקשור לתרבות האנושית, כדי שלא יפגע באף אחד, או יגרום לנזק או סבל מיותרים. זאנו שואל אתכם את השאלות הבאות:

- איך עלי להתייחס אל אנשים אחרים שאינם נראים כמוך?
- איך עלי להתייחס אל אנשים חלשים מאוד?
- איך עלי להתייחס אל אנשים שלא יכולים לדבר איתי, מפני שאיני מכיר את השפה שלהם?
- שמת ליב שאינכם מתייחסים באותו אופן אל כל מיני בעלי החיים, וזה מבלבל אותי. איך עלי להתייחס לציפורים? האם עלי להתייחס באותו אופן אל כל הציפורים? הבחנתי שיש ציפורים שאתם מסתכלים עליהן דרך משקפות, ואוהבים אותן מאוד, בעוד שיש ציפורים אחרות שנלקחות מבתיהן, נכלאות בכלובים קטנים ואינן מורשות לעוף, ואחרות אשר נהרגות ומשמשות למאכל. מדוע?
- שמת ליב שיש כמה דגים צבעוניים שאתם מעריכים כשהם חיים, ודגים אחרים שאתם הורגים ואוכלים. שמת ליב גם שאפילו את הדגים שיפים בעיניכם, אתם לוקחים מהבתים שלהם, ומביאים אותם אליכם הביתה. מדוע?
- איך עלי להתייחס לכלבים? שמת ליב שיש מקומות בהם כלבים זוכים ליחס טוב אפילו מזה שאנחנו נותנים לבני האצולה בכוכב שלנו, אבל כלבים אחרים מוכים, אינם מקבלים מספיק אוכל, או שאין להם בית. מדוע?
- איך עלי להתייחס אל סוסים? ואל חמורים?
- שמת ליב שאתם מתייחסים לחלק מן הסוסים כמו אל בני משפחה מיוחדים, בעוד שסוסים אחרים מורעבים וסובלים מהתעללות. מדוע?
- הבחנתי שהחמורים כאן עובדים קשה מאוד, ובכל זאת היחס אליהם הוא כפוי טובה. מדוע?
- שמת ליב שאתם יצורים הזקוקים למין ואוויר כדי להתקיים, אבל האוויר שלכם מלא בגזים רעילים הנפלטים מן המפעלים, מכלי הרכב ומן הבקר, והמים שלכם מלאים בפסולת וחומרים כימיים מן הזבל, הביוב, השמן, קוטלי חרקים וחומרים רעילים. מדוע עשיתם את זה?

אני יודע שאני שואל הרבה מאוד שאלות, אבל הדרך בה הדברים מתנהלים על הכוכב שלי שונה כל כך מהדרך בה הם מתנהלים על הכוכב שלכם. אני רוצה להבין את האופן בו הדברים מתנהלים כאן כדי שאוכל לחיות בשלום עם אחרים, על ידי כך שאעשה את הדבר הנכון, על פי התרבות שלכם.

איך תעזרו לזאנו להבין את התרבות על כדור הארץ, כדי שיוכל לטייל על פני הכדור שלנו ולדעת כיצד לקבל החלטות חשובות?

פעילות חמישית

בקשו מן הכתה למנות את הבעיות הגדולות ביותר הקיימות בכדור הארץ כיום. הם יכולים לכלול ביניהן את זיהום המים, הכחדת זנים שלמים, הרס של אקוסיסטמות, התעללות או הזנחה של חיות בית, כמו כלבים, חתולים, סוסים, חמודים, פרות, כבשים, עזים, תרנגולות, חזירים וכיו"ב, זיהום אוויר, הפשרת קרחונים, עבודות, פיצוץ אוכלוסין של כלבים וחתולים, מלחמות בין אנשים, וכן הלאה.

שאלות לדיון:

- מהו המכנה המשותף לכל הבעיות האלו? (כולן נגרמות על ידי בני אדם.)
- בידי מי נמצא הכוח לשנות את הדברים, ולהתנהג באופן חדש, שונה ואיכפתי יותר? (לאנשים יש את הכוח הזה.)
- הסבירו כיצד קניות דומות להצבעה בבחירות. (כל רכישה אומרת "עשו זאת שוב. אני מאמין במה שאתם עושים ואני אתמוך בדרך הזו." כוח ההצבעה יכול גם להיות הכוח להטיל וטו. אם מוצרים או פעולות אינם עולים בקנה אחד עם הערכים שלנו, אנחנו יכולים להחרים אותם.)

פעילות ששית

דונו בחשיבות של שמירה על ראש פתוח ושל קבלת רעיונות חדשים בנושא דאגה וחמלה, ולגבי מי שאנחנו יכולים לכלול במעגל הדאגה והחמלה שלנו. שקלו בדיון את הנאמר בציטוטים הבאים:

"אי-צדק במקום כלשהו מהווה איום על הצדק בכל מקום."

מרטין לותר קינג ג'וניור

כומר ומנהיג זכויות אזרחיות לשחורים בארה"ב (1929 – 1968)

מכתב מכלא בירמינגהם, 16 באפריל 1963

גם ההפך נכון: צדק בכל מקום מהווה איום על אי-צדק במקום כלשהו.

"אלו היכולים לגרום לך להאמין בדברים שלא יתקבלו על הדעת, יכולים לגרום לך לבצע מעשי זוועה."

וולטר

סופר, הומאניסט, רציונליסט וסאטיריקן צרפתי (1694 - 1778)

אם יצורים אחרים היו חזקים יותר מאתנו, היינו רוצים להיות חלק ממעגל החמלה שלהם. היינו רוצים שהם יבינו ש:

- אנחנו יכולים לחוש כאב והנאה. אנחנו רוצים להיות חופשיים מכאב, ולחוות הנאה בחיינו, בדיוק כמותם. השיחה עשויה לעורר דיון במה שיכול להיות שמרגישים חמורים כשהם מוכים, מורעבים, מועמסים במשאות כבדים יתר על המידה, נפצעים וכיו"ב.
- אנחנו רוצים להיות בבית שלנו, כשהחברים והמשפחה שלנו לצדנו.
- אנחנו רוצים את החופש לבחור איך לבלות את חיינו – מה לאכול, מתי לאכול ומתי לישון, היכן להעביר את הלילות והימים שלנו. אנחנו רוצים לבחור.

יתכן כי התלמידים יצחקו על התפיסה כי לבעלי חיים המשמשים לעבודה (או לכל בעל חיים אחר שבבעלותנו) יש זכות לבחור – שהרי אנחנו הבעלים שלהם, ולכן אנחנו בוחרים כיצד יראו החיים שלהם. עודדו את התלמידים לחשוב כיצד הם היו מרגישים לו היו במצב בו נמצאות החיות או כל יצור חי אחר, ולשאול את עצמם האם ההתנהגות שלנו כלפי הזולת אמנם מוצדקת, או שמא הגיע הזמן לשקול מחדש את היחס שלנו לאחרים החיים על פני כדור הארץ, לטובת כולנו.